



# **PARLAR LA LLENGUA**

**Maria-Paller Casas i Vilalta  
Curs escolar 2003-2004**



**La realització d'aquest treball ha estat possible gràcies a  
una llicència per estudis concedida pel Departament  
d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.**

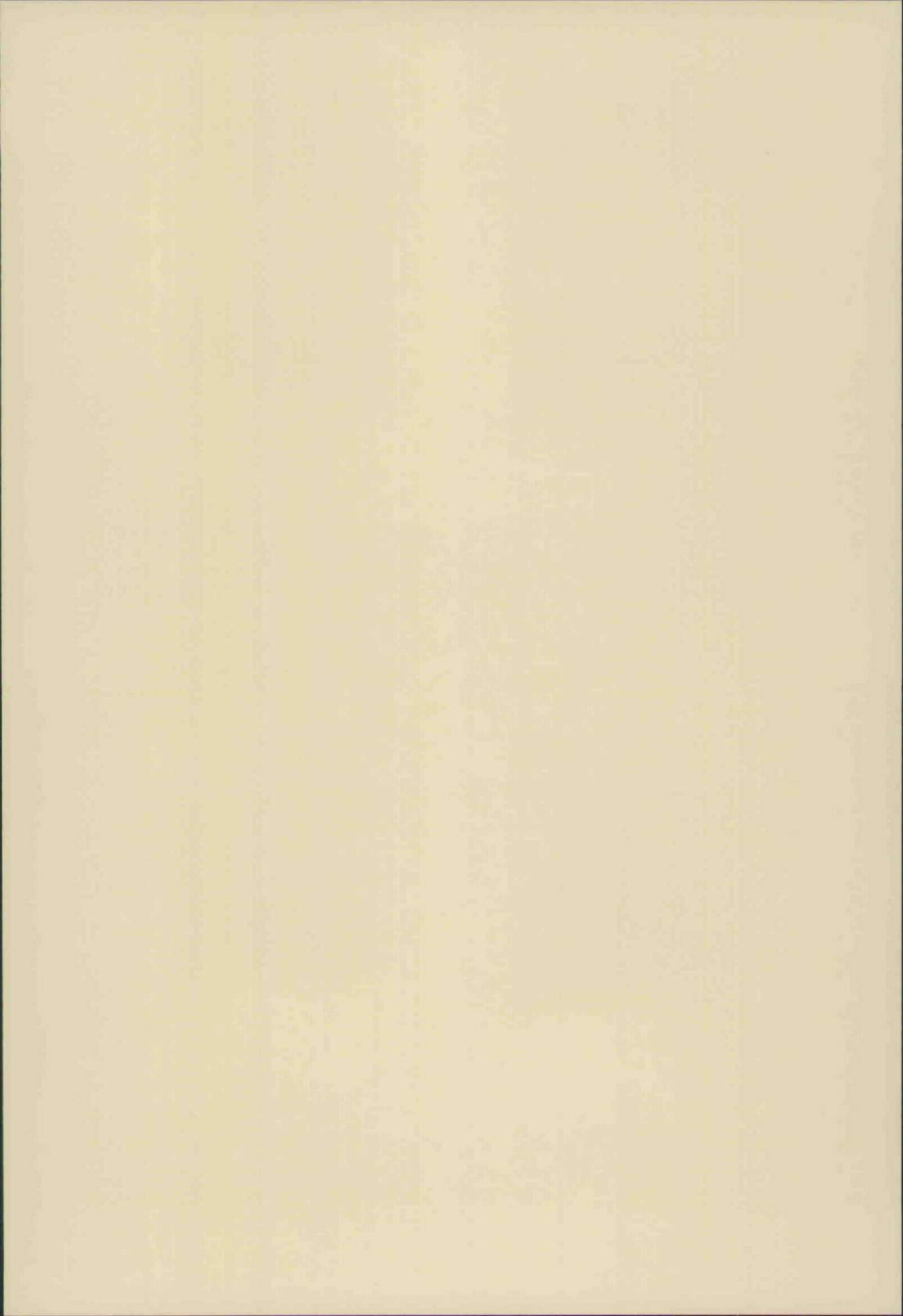
**(DOG núm.: 3926 de 16.7.2003)**

L'elaboració de les dades estadístiques ha comptat amb un ajut  
de la Fundació Jaume Bofill

**Maria-Paller Casas i Vilalta**  
**Professora de Llengua catalana i literatura**  
**Curs escolar 2003-2004**

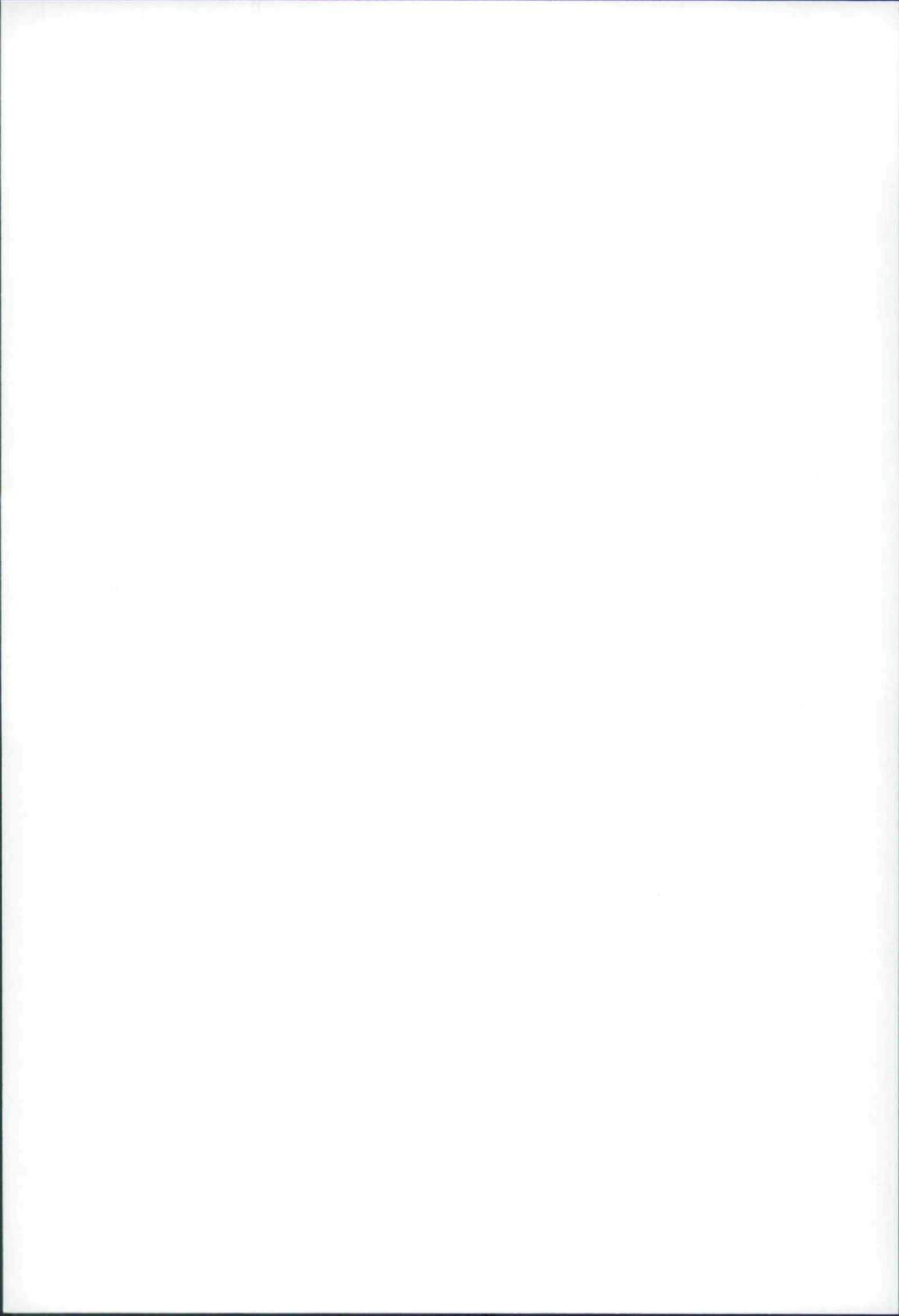


Camí, 1967  
0,4 x 27 x 9 cm  
Joan Brossa



*Quan el poble perd la tradició, vol dir que s'ha trencat el lligam social; i quan es trenca el lligam social, resulta que es trenca el lligam social entre la minoria i el poble. I quan es trenca el lligam entre la minoria i el poble, s'acaba l'art i la vertadera ciència, cessen els actors principals, de l'existència dels quals deriva la civilització*

Fernando Pessoa  
*Llibre del desassossec*



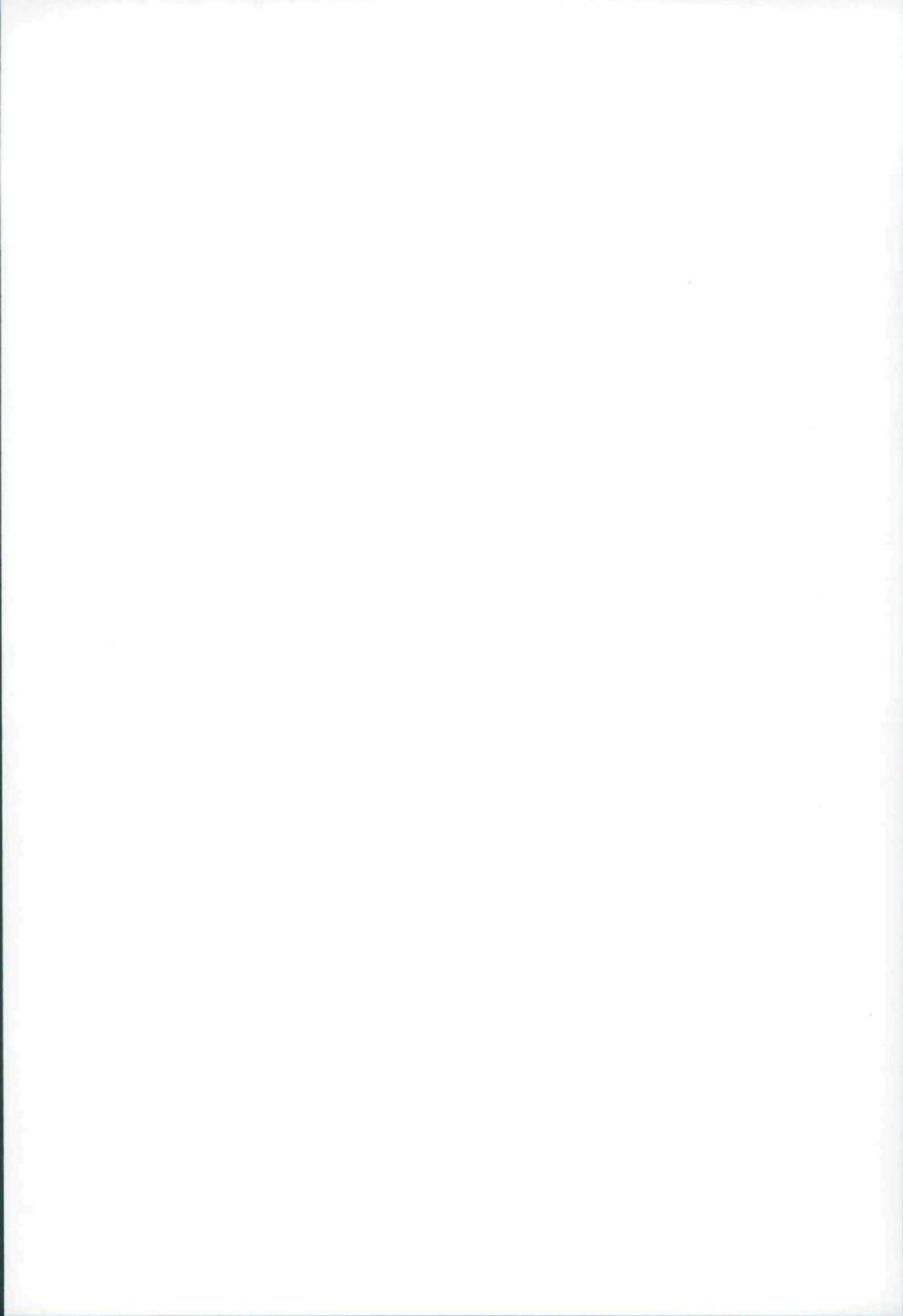
## SUMARI

<b>1. INTRODUCCIÓ</b> .....	<b>9</b>
1.1. ANTECEDENTS DEL TEMA OBJECTE DEL TREBALL .....	11
1.2. EXPLICACIÓ DEL TEMA .....	14
1.3. OBJECTIUS QUE ES PRETENEN ASSOLIR .....	17
1.3.1. Objectius generals .....	17
1.3.2. Pel que fa als òrgans de gestió del centre .....	17
1.3.3. Pel que fa al professorat .....	18
1.3.4. Pel que fa a l'alumnat .....	19
1.3.5. Pel que fa al Personal no docent .....	19
1.3.6. Pel que fa a les activitat extraescolars i complementàries .....	20
1.3.7. Pel que fa a l'AMPA .....	20
1.3.8. Pel que fa als altres instituts d'intervenció de la zona .....	20
1.3.9. Pel que fa a les institucions i entitats de la zona .....	21
1.4. HIPÒTESI INICIAL DE TREBALL .....	21
1.5. MARC TEÒRIC .....	23
<b>2. TREBALL DUT A TERME</b> .....	<b>25</b>
2.1. DISSENY PLA DE TREBALL .....	25
2.2. METODOLOGIA .....	26
2.3. DESCRIPCIÓ DELS RECURSOS UTILITZATS .....	27
2.3.1. Treball de camp .....	27
2.3.1.1. Mostra d'alumnat .....	27
2.3.1.2. Mostra professorat .....	29
<b>3. RESULTATS OBTINGUTS</b> .....	<b>30</b>
3.1. INTRODUCCIÓ A LES DADES ESTADÍSTIQUES .....	30
3.1.1. Llengua d'escolarització .....	31
3.1.1.1. Llengua vehicular a l'aula d'educació primària .....	31
3.1.1.2. Llengua vehicular a l'educació primària segons les zones geogràfiques .....	32
3.1.1.3. Llengua d'interacció a l'escola mestre-alumne fora de l'aula .....	32
3.1.1.4. Llengua d'interacció fora de l'aula segons les zones geogràfiques .....	33
3.1.1.5. L'ús lingüístic entre iguals .....	34
3.1.1.6. L'ús de la llengua entre iguals segons les zones .....	34
3.1.1.7. Expectatives vs realitat .....	35
3.1.1.8. CONCLUSIÓ .....	36
3.1.2. Dades familiars .....	37
3.1.2.1. Lloc de naixement del pare .....	37
3.1.2.2. Lloc de naixement de la mare .....	42
3.1.2.3. Llengua d'ús interpersonal entre cònjuges .....	48
3.1.2.4. CONCLUSIÓ .....	51
3.1.3. Dades individuals .....	52
3.1.3.1. Lloc de naixement de tot l'alumnat enquestat .....	52
3.1.3.2. Lloc d'aprenentatge del català .....	53
3.1.3.3. Llengua vehicular d'ensenyament-aprenentatge .....	53
3.1.3.4. Llengua d'ús a classe .....	54
3.1.3.5. Llengua d'ús interpersonal amb el professorat fora de l'aula .....	55
3.1.3.6. Llengua d'ús interpersonal entre iguals al centres .....	56
3.1.3.7. Llengua d'ús en l'àmbit no acadèmic .....	58
3.1.3.8. Preferències en els usos lingüístics .....	60
3.1.3.9. Competència lingüística oral .....	63
3.1.3.10. Importància d'usar el català al centre educatiu .....	64
3.1.3.11. L'ús social fora del centre educatiu .....	65
3.1.3.12. CONCLUSIÓ .....	66
3.1.4. Actituds davant del fet lingüístic .....	68
3.1.4.1. Expectatives de futur .....	68
3.1.4.2. Normes d'ús entre catalanoparlants i castellanoparlants .....	72
3.1.4.3. Normalitat del català .....	74

3.1.4.4.	L'ús del català en actes públics.....	75
3.1.4.5.	El català llengua acadèmica.....	76
3.1.4.6.	Competència lingüística.....	77
3.1.4.7.	Identitat.....	78
3.1.4.8.	CONCLUSIÓ.....	79
3.2.	INTRODUCCIÓ ALS QÜESTIONARIS DEL PROFESSORAT DE SECUNDÀRIA.....	80
3.2.1.	Situacions d'ús de la llengua per part del professorat.....	80
3.2.2.	Situació d'ús de la llengua per part de l'alumnat.....	81
3.2.3.	Activitats docents que es realitzen fora de l'àmbit escolar amb la intervenció del professorat.....	83
3.2.4.	Formació lingüística del professorat.....	85
3.2.5.	Organització del personal docent per raó de l'ensenyament i aprenentatge de la llengua.....	86
3.2.6.	Organització i ús dels recursos material i didàctics.....	88
3.2.7.	Activitats complementàries.....	89
3.2.8.	CONCLUSIONS.....	90
3.3.	INTRODUCCIÓ A L'ENTREVISTA EN GRUP.....	91
3.3.1.	Tipus d'entrevista.....	91
3.3.2.	L'entrevista en grup.....	93
3.3.2.1.	Introducció.....	93
3.3.2.2.	Presentació situació.....	95
3.3.2.3.	Temes i subtemes.....	96
A.	Creences, opinions, percepcions l'ús social del català.....	96
B.	Usos lingüístics no familiars.....	96
C.	Llengua i educació.....	97
D.	Comunicacions institucionalitzades i individualitzades.....	97
E.	Ideologies.....	97
F.	Identitats.....	97
G.	Immigració.....	97
H.	Aprenentatge del català.....	97
I.	El català i el món laboral.....	97
J.	El català i les institucions.....	97
K.	El català i el lleure.....	97
L.	Els mitjans de comunicació.....	97
M.	Propostes alumnat.....	97
N.	Creences, opinions i percepcions de l'ús social del castellà.....	97
O.	Usos lingüístics: llengua familiar.....	97
P.	Llengua i educació.....	97
Q.	Competència i ús.....	97
R.	Castellà. Llengua oficial d'Espanya.....	98
S.	Identitats.....	98
T.	La immigració.....	98
3.3.3.	Informe de l'entrevista.....	98
<b>4.</b>	<b>INTERPRETACIÓ CONTRASTADA ENTRE LES DADES QUANTITATIVES I QUALITATIVES.....</b>	<b>147</b>
4.1.	INTRODUCCIÓ.....	147
4.1.1.	Llengua vehicular a l'escola primària.....	147
4.1.2.	La llengua vehicular a l'educació secundària.....	149
4.1.3.	Conflicte lingüístic.....	150
4.1.4.	Actituds en els usos lingüístics.....	151
4.1.5.	Ús interpersonal entre iguals dins i fora de l'institut.....	152
4.1.6.	Expectatives del català en el futur.....	152
4.1.7.	Competència del català i ús.....	152
4.1.8.	L'ús social del català fora de l'àmbit educatiu.....	153
4.1.9.	El català la llengua oficial de Catalunya.....	154
4.1.10.	La immigració i la llengua.....	155
4.1.11.	La llengua familiar.....	156
<b>5.</b>	<b>ELABORACIÓ DE PROPOSTES.....</b>	<b>157</b>



5.1.	INTRODUCCIÓ.....	157
5.2.	ENFOCAMENT METODOLÒGIC .....	157
5.3.	PEL QUE FA ALS OBJECTIUS GENERALS.....	158
5.4.	PEL QUE FA ALS ÒRGANS DE GESTIÓ DEL CENTRE.....	158
	5.4.1. Crear la figura del dinamitzador/a Lingüístic.....	159
	5.4.2. Paper del dinamitzador/a dins l'equip de govern. ....	159
5.5.	PEL QUE FA A L'EQUIP DOCENT I EL NIVELL EDUCATIU.....	160
	5.5.1. Pla Experimental a 1r d'ESO .....	160
	5.5.2. L'hora d'esbarjo a l'educació secundària a 1r d'ESO: <i>Joc de xoc, xoc de joc</i> .....	161
	5.5.3. Tutories lingüístiques entre iguals .....	162
	5.5.4. La sociolingüística a l'aula .....	162
5.6.	PEL QUE FA AL PROFESSORAT.....	163
	5.6.1. Parelles lingüístiques per al professorat : .....	163
5.7.	FASES DEL PROCÉS .....	163
5.8.	ACTIVITATS AL CENTRES .....	165
	5.8.1. Elaboració d'una campanya de centre per a promoure l'ús del català. ....	165
	5.8.2. Propiciar algunes activitats o algun tipus de trobada amb centres on la realitat demolingüística és favorable a l'ús del català .....	165
5.9.	BATXILLERAT I LES PRÀCTIQUES D'EMPRESA. ....	165
5.10.	ELS ESTUDIANT I ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ.....	165
	5.10.1. Objectius .....	165
	5.10.2. Els IES a la ràdio.....	166
	5.10.3. Els IES a la Televisió.....	167
5.11.	EL MÓN DEL TEATRE .....	168
	5.11.1. Objectius .....	169
	5.11.2. Enfocament metodològic.....	169
5.12.	PEL QUE FA AL PND .....	170
5.13.	PEL QUE FA A LES ACTIVITAT EXTRASCOLAR I COMPLEMENTÀRIES.....	170
5.14.	PEL QUE FA A L'AMPA.....	170
5.15.	PEL QUE FA ALS ALTRES INSTITUTS DE LA ZONA.....	171
5.16.	PEL QUE FA A LES INSTITUCIONS DE LA ZONA.....	171
<b>6.</b>	<b>ESTUDIS O CURSOS REALITZATS .....</b>	<b>172</b>
<b>7.</b>	<b>CONCLUSIONS .....</b>	<b>173</b>
<b>8.</b>	<b>BIBLIOGRAFIA.....</b>	<b>176</b>
<b>9.</b>	<b>ANNEXOS.....</b>	<b>179</b>
	9.1. ANNEX 1 .....	181
	9.2. ANNEX 2.....	275
	9.3. ANNEX 3 .....	276



## 1. INTRODUCCIÓ

*Però hem viscut per salvar-vos els mots,  
per retornar-vos el nom de cada cosa*

Salvador Espriu

L'ús del català com a llengua vehicular de l'ensenyament en general va representar al seu moment un avenç important. Un moment esperançador i un nou repte per a la normalització de la llengua catalana. Es pot considerar de manera inicial un procés reeixit a l'ensenyament primari, amb la Llei de Normalització Lingüística del Parlament de Catalunya de 1983 i l'any 1992 amb l'aplicació de la LOGSE. Cal no oblidar, tampoc, els beneficis que va comportar el denominat Programa d'Immersió Lingüística. El català va anar guanyant terreny fins a esdevenir la llengua vehicular predominant de docència a l'educació infantil i primària.

L'esperada i normal extensió del català com a llengua vehicular a l'educació secundària no ha estat un procés paral·lel al de l'educació primària i està lluny de ser la llengua habitual de la docència. Hi ha hagut un buit important i una indefinició del desplegament legislatiu, entre d'altres causes, que ha comportat que s'hagi trencat la línia de continuïtat entre l'educació primària i la secundària.

Si els mestres de primària han tingut clar que formaven part d'una escola catalana no ha estat així amb el professorat de secundària. Ho ha estat per a aquells professionals i equips directius que ja n'estaven convençuts. Però ni l'administració educativa d'aleshores, ni una part important de centres educatius de secundària (equips directius, professorat i comunitat educativa en general) han ajudat a consolidar les competències bàsiques de la llengua catalana oral d'una part d'alumnat de l'ESO en particular i de l'ensenyament postobligatori en general.

Aquesta manca de continuïtat d'ús del català com a llengua vehicular de l'ensenyament-aprenentatge i d'ús interpersonal professorat-alumnat ha comportat efectes negatius per a la normalitat i la consolidació de la llengua oral i la col·loquialització del català, sobretot, en zones on la realitat demolingüística no en facilita la interacció a la vida quotidiana.

Un altre aspecte a incorporar a aquesta problemàtica és el fet que des de la implantació de la LOGSE, el pas de l'educació primària a la secundària es fa dos anys abans, és a dir l'alumnat s'incorpora als 12 anys, la qual cosa comporta que aquesta manca de continuïtat en la pràctica lingüística tingui una repercussió més gran en la trajectòria educativa d'aquests nois i noies. I l'alumnat que no ha rebut el català per transmissió generacional no assoleix els objectius establerts per la normativa vigent.

Els anomenats Projectes Lingüístics de Centre pretenien aportar solucions a aquesta problemàtica. Però el PLC, si és que s'havia elaborat, en un bon nombre de casos es convertia en un simple document burocràtic, buit de significat amb un decalatge important entre allò que deia i allò que es feia.

A tot aquest context educacional cal afegir-hi la incorporació creixent de les noves migracions de joves de països de parla romànica i no romànica. Aquest és un nou repte que cal afrontar des de tots els àmbits i perspectives: psicològiques, socials, culturals i lingüístiques.

Pel que fa a l'aspecte de la llengua d'acollida, la institució educativa hi juga un paper important. Així la llengua de la docència en particular i de tota la comunitat educativa en general pot contribuir en gran manera a la integració d'aquests nois i noies. Però ¿com es pot assegurar aquesta recepció en matèria lingüística quan una bona part de centres on s'incorporen hi ha assignatures que s'imparteixen en castellà, i la llengua "normal" de la interacció en moltes de les situacions és, també, en castellà?

El problema és complex i demana solucions complexes, estratègies imaginatives, creatives i confluència de tot els àmbits des de l'administració educativa, passant pels equips directius, professorat, alumnat, PND, AMPA, és a dir tota la comunitat educativa, i tots els agents socials dins l'entorn més immediat.

Si en un moment es va dir que s'havia perdut el pati (els nois i noies entre ells tendeixen a relacionar-se en castellà...) i, s'havia recuperat l'aula; en aquests moments a l'educació secundària, es pot dir que s'ha perdut el pati, l'aula i els passadissos. Així, Vila i Moreno<sup>1</sup>

*"Hem avançat molt a l'escola, però no gaire al pati. Confirma que aquesta conclusió era adequada per a l'escola primària i força menys correcta per als ensenyaments secundaris i batxillerat".*

## **EL CANVI DE LA PRÀCTICA DOCENT POT PORTAR A MILLORAR LA COMPETÈNCIA ORAL I LA COL·LOQUIALITZACIÓ DEL CATALÀ DE MANERA EQUITATIVA A L'ALUMNAT DE SECUNDÀRIA?**

---

<sup>1</sup> Vila i Moreno, F. X. "Hem guanyat l'escola però hem perdut el pati" Els usos lingüístics a les escoles catalanes" Llengua, Societat i Comunicació 1, 8-15 <http://www.ub.edu/cusc>

## 1.1. Antecedents del tema objecte del treball

*La reforma de pensament que necessitem generarà un pensament del context i del complex. Generarà un pensament que aglutina i que afronta la incertesa.*

Edgar Morin

Hi ha força estudis referits al procés i evolució de la llengua catalana a l'educació primària, però molt pocs estudis paral·lels per a l'educació secundària. I paradoxalment és als instituts on la problemàtica sociolingüística és més patent i preocupant.

Pel que fa a dades tant quantitatives com qualitatives n'hi ha poques. Hi ha, però, estudis i reflexions interessants sobre el tema, per tant el problema no és nou i si s'ha arribat on s'ha arribat, caldrà una anàlisi profunda de les causes. Aquest, però, no és el tema d'aquest estudi. Aquest treball vol ser una petita aportació que ajudi a obrir camins per a la consecució dels objectius: aportar propostes per a impulsar i millorar l'ús del català a l'educació secundària.

Les dades de què es disposen sobre educació i llengua són dades quantitatives i d'un àmbit més genèric de la joventut en relació a la llengua, i no centrades al marc de la institució educativa i el seu entorn.

Per una banda hi ha estudis de Bastardas (1985)<sup>2</sup> i (1986)<sup>3</sup> sobre competència i ús de la segona generació d'immigrants castellanoparlants en una població no-metropolitana. Se centra en els adolescents i, per tant, aporta dades de la població escolar de primària i secundària. Per altra banda, hi ha estudis centrats en la parla dels joves de secundària en una població determinada com Erill, G.<sup>4</sup>

Es compta amb estudis estadístics en relació a la llengua dels joves en general com són els de Querol i Puig (2001)<sup>5</sup> és una mostra representativa d'alumnes de 16 anys de tot Catalunya. També Torres, J. (2003)<sup>6</sup> aporta dades relatives a les competències i usos dels joves, però que no tenen com a referència el marc escolar.

Dins del marc educatiu de l'escola primària es disposen de moltes dades estadístiques i estudis etnogràfics interessants. I que aporten una visió del procés i evolució que ha seguit l'escola dels períodes del sistema educatiu que van des de l'època de la transició, passant per la a l'aprovació l'any 1998 de la nova Llei de Política lingüística fins a l'actualitat. Vila i Moreno fa una síntesi d'aquest procés<sup>7</sup>.

<sup>2</sup> Bastardas, A. (1985) *La bilingüització de la segona generació immigrant. Realitat i factors a Vilafranca del Penedès*. Barcelona: La Magrana.

<sup>3</sup> Bastardas, A. (1986) *Llengua i immigració*. Barcelona: La Magrana.

<sup>4</sup> Erill, G. et al (1992) . *Ús del català entre els joves de Sabadell*. Barcelona: Departament de Cultura.

<sup>5</sup> Querol i Puig, E. (2001) "Evolució dels usos i de les representacions socials de les de les llengües a Catalunya (1993-2000)". <http://cultura.gencat.net/llencat/noves/hmm001estiu/catalana/querolb1>

<sup>6</sup> Torres, J. (2003): "Les enquestes amb contingut sociolingüístic efectuades a Catalunya (1994.2002)". Noves SL. *Revista de Sociolingüística*.

<http://cultura.gencat.net/llencat/noves/hm03primavera/catalana/torres.pdf>.

<sup>7</sup> Vila i Moreno, F.X.(2000) "Les polítiques lingüístiques als sistemes educatius dels territoris de llengua catalana" *Revista de Llengua i dret*, 34 pp. 169-207

Pel que fa a la situació del català a l'educació secundària es disposen de molt poques dades. No hi ha hagut una línia d'estudi paral·lela al procés i evolució que ha tingut la llengua catalana dins el marc educatiu.

A les Illes Balears i a València hi ha alguns estudis fets en aquest àmbit. La realitat és molt diferent, però. Pel que fa a Catalunya es disposen d'unes dades fetes públiques per la Comissió de Normalització Lingüística de l'USTEC (1997)<sup>8</sup> sota un títol molt significatiu "Encara molt per fer..." i J. Mallart.<sup>9</sup>

Així si Vila i Moreno (2004)<sup>10</sup> referint-se a l'escola primària es preguntava:

*"Hem guanyat l'escola però hem perdut el pati?"*. Acaba amb aquesta reflexió referida a l'escola primària *"Hem avançat molt a l'escola, però no gaire al pati"*.

No és agosarat de dir que a l'educació secundària s'ha perdut l'aula, el pati i els passadissos! No tot està perdut, però, cal recuperar el terreny. En primer lloc l'aula, és a dir la llengua de la docència; els passadissos en la llengua de la interacció professorat-alumnat. Pel que fa a la llengua d'ús interpersonal entre iguals aquest és un tema més complex.

El pati en un món on la pluralitat lingüística és creixent costa d'imaginar que la interllengua sigui el català, però sí que hi ha de ser present inicialment com una llengua més. Qui sap si més endavant pugui ser, també, al pati, la llengua comuna en què els nois i noies es puguin entendre i comunicar al marge de la seva llengua d'origen.

Aquest treball per qüestions òbvies no pretén omplir cap buit pel que fa a l'aportació de dades estadístiques, ja que només són un punt de partida. Els resultats, però, poden ser una mostra significativa per a una tipologia de centres.

*Pel que fa a l'aportació d'informes qualitatius a partir de l'entrevista en grup, obre la possibilitat d'intentar comprendre com els nois i noies perceben i interpreten la seva realitat del món educatiu en què viuen. I a partir d'aquestes anàlisis i interpretacions i l'experiència docent poder albirar algunes possibles vies per tal de possibilitar el canvi necessari i urgent.*

El pas següent correspon al gran repte que suposa aportar les propostes més coherents i apropiades per a la intervenció dins d'un context plural i molt complex, que és el de la societat actual. Per tant, els centres de secundària són un reflex d'aquesta pluralitat i, haurien de ser un espai integrador on llengua i cultura s'entrellacen. Un espai per a la pràctica de la llengua catalana que ajudi a assolir-ne la competència oral. Un espai on es pugui viure en català als costats de totes les altres llengües, la dels nois i noies que a casa parlen en castellà, àrab, paquistanès, romanès... Un espai compensatori per a l'alumnat que té mancances en aquesta llengua pel fet de no haver-la rebuda per transmissió generacional.

<sup>8</sup> CATAAC. (1997) Comissió de Normalització Lingüística. Barcelona: USTEC

<sup>9</sup> Mallart, J. (2003) "Situació present de la llengua a l'ensenyament i perspectives de futur" a *Llengua i ensenyament*. Barcelona: IEC. Fundació Jaume Bofill. pp. 54-94.

<sup>10</sup> Vila i Moreno, F. X. (2004) *Llengua, Societat i comunicació*, 1, 8-15

<http://www.ub.edu/cusc>

Bastardas (1999) fa aportacions en aquest sentit <sup>11</sup>

*"Les estratègies lingüístiques en el sistema educatiu demanen, doncs, una avaluació crítica des del punt de vista dels seus efectes sociolingüístics, que caldrà posar en connexió amb l'altra necessària reflexió sobre l'escola i la seva inajornable adaptació a les necessitats lingüístiques del marc europeu integrat i, en general del procés de globalització". (...)*

*"Molt probablement caldran canvis en la configuració de les activitats lingüístiques escolars que alhora facin possible la consolidació del procés de normalització del català, el canvi de les normes d'ús restrictives, i la poliglòtització de la població, en el marc d'una societat cada dia més plural i interrelacionada internacionalment. La tasca no és fàcil però el repte és important, ineludible i engrescador".*

La problemàtica és complexa i a part del canvi que ha de fer la institució educativa de secundària en el fet lingüístic, hi ha estretament connectat el fet de la interculturalitat i la cohesió social dins del gran petit món dels instituts públics. Però, és evident que cal una unió i un treball conjunt, una sinergia entre tots els agents implicats en l'acció educativa: administració, equips directius, professorat, i tota la comunitat educativa en general, així com l'entorn.

Dins de tota aquesta complexitat tan objectiva, cal sumar-hi aspectes que estan estretament lligats amb les persones i, per tant, amb aspectes subjectius, connectats amb els comportaments, així, cal esbrinar què pensen, què senten quina és la percepció que tenen de la seva realitat. Efectivament, cal arribar a comprendre l'altre i saber interpretar els sentiments emocions i incorporar tot allò que uneix i argumentar i comprendre allò que separa.

Les propostes o models d'actuació que es pensen aportar, haurien de representar una altra manera de veure el Projecte Lingüístic de Centre. Treballar i incidir per a la normalització, revitalització de l'ús del català a l'educació no s'ha de reduir a complimentar un projecte com si es tractés d'un simple formulari, sinó compartir-lo, coconstruir-lo, a partir de la realitat d'aquesta nova situació sociolingüística, i fer-ho amb imaginació, empatia, creativitat i amb la participació de tota la comunitat educativa en particular i de les institucions competents en general.

---

<sup>11</sup> Bastardas, A. (1999) "Comunicacions institucionalitzades i comunicacions individualitzades: La complexitat de l'ús social de les llengües". Informe per a la Catalunya del 2000. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. Ed. Mediterrània. pp.747.750

## 1.2. Explicació del tema

*... el pessimisme de la intel·ligència, però l'optimisme de la voluntat*

Romain Rolland

L'alumnat dels instituts dels centres del cinturó industrial viu en una realitat demolingüística on la interacció en català no és un fet normal. Aquest nois i noies, la majoria nascuts a Catalunya, són fills de la immigració provinent de la resta de l'estat i no han rebut la llengua catalana per transmissió generacional. Darrerament, hi ha hagut la incorporació de les noves migracions com a fet important i a incorporar dins de tota aquesta problemàtica sociolingüística.

El primer grup d'alumnat ha rebut l'educació primària en català, per tant, la llengua vehicular de l'ensenyament, salvant possibles excepcions, ha estat el català. En passar a l'educació secundària es troben en una realitat on la llengua catalana deixa de tenir la presència i les funcions que tenia a l'educació primària. Per una banda no és la llengua de transmissió de coneixements en algunes (moltes) assignatures ni tampoc la llengua d'ús interpersonal -professorat-alumnat- i de comunicació en les diferents situacions de la comunitat educativa.

A aquest procés de discontinuïtat més o menys greu en uns centres i poblacions que altres, cal afegir-hi el fet que a partir de l'aplicació de la LOGSE, la incorporació de l'alumnat a la secundària es produeix dos anys abans. Aquest és un aspecte important que cal considerar, i que s'ha de contemplar des de dues perspectives. En primer lloc, aquest nens i nenes no tenen garantida la continuïtat del procés de consolidar la llengua catalana, i assegurar una bilingüització efectiva. En segon lloc, i aquest és un punt positiu que cal tenir molt en compte, aquests preadolescents estan en un període de formació important i per tant, receptius a les línies pedagògiques i educatives que ha de marcar l'àmbit sociolingüístic a l'educació secundària.

Un altre aspecte a remarcar és l'alumnat que s'ha incorporat darrerament d'altres països i cultures. La recepció d'aquest alumnat en la tipologia de centres esmentada és en castellà. Cal que la recepció d'aquests nois i noies, partint de la riquesa que comporta la diversitat cultural i lingüística, sigui en català i que sàpiguen i entenguin i vegin com un valor que la llengua comuna d'aquest territori és la llengua catalana.

En aquests moments molts esforços que s'estan fent per a l'aprenentatge i ús de la llengua als centres de secundària no poden tenir els resultats que serien d'esperar pel fet que la llengua d'ús al centre i a moltes classes continua sent el castellà. Per una banda, aquest nou alumnat rep un missatge dirigit a percebre el català com un avantatge per tot el que pot comportar, i per l'altra s'adonen de quina és la realitat sociolingüística del centre. Amb quina autoritat moral es pot convèncer aquests nois i noies dels beneficis d'aprendre la llengua catalana?

Es parteix de la hipòtesi que la majoria de l'alumnat esmentat primer, ha rebut l'ensenyament primari en català, i que ha participat del procés d'immersió lingüística. En iniciar, però, l'educació secundària i l'entrada a una tipologia d'instituts una part del procés



de desenvolupament de les competències orals i la consegüent col·loquialització no fan possible l'assoliment dels objectius establerts pel desplegament curricular.

A part de les deficiències imputables al sistema educatiu, cal tenir en compte que dins d'aquestes competències informals, hi ha aspectes psicosociològics que hi poden tenir un paper important: reconeixement identitari, preferència per la llengua d'origen en la conversa; socials...

La major part de nois i noies no tenen el català com a llengua familiar. El centre de secundària, per tant, ha de ser per una banda, la continuïtat de l'enfocament sociolingüístic iniciat en l'ensenyament primari i per l'altra, l'element compensatori que garanteixi la competència i la integració sociolingüística de l'alumnat amb independència de la seva llengua d'origen.

Segon Bastardas (1999)<sup>12</sup>

*"...el no-ús del català per part del alumnes de L1 castellana en el pla informal és degut al fet que l'escola no desenvolupa prou les capacitats necessàries per a l'oralitat quotidiana i espontània, donat que històricament és una institució més centrada en la lectoescriptura i en la verbalitat formal"*

Ens enfrontem a una problemàtica complexa i que ens porta a fer-nos moltes preguntes: ¿per què es dona aquesta situació en uns centres de secundària, per què usen poc la llengua catalana, en l'ensenyament /aprenentatge, en les relacions interpersonals, institucionals? ¿Quines pautes d'actuació es podrien elaborar per als instituts situats en zones d'alt nombre de població de llengua castellana, i amb un flux creixent de persones d'altres llengües?

Donar resposta a totes pot ser un treball difícil d'abastar. L'estudi se centra en l'objectiu global de parlar la llengua amb la pretensió d'impulsar una reflexió sociolingüística i fer prendre consciència de la situació. Promoure una avaluació sociocrítica de la situació propiciant l'empatia i la idea de coconstruir. I aportar un pla d'actuació solidari amb estratègies i actuacions creatives que possibilitin un posicionament clar i de (re)legitimar la llengua catalana com a llengua viable per a la comunicació als centres de secundària.

Per a canviar una situació, però, cal conèixer-la i partir d'una base real, per tant, cal una fase de diagnosi que ens porti dades que permetin passar al pla de treball i dissenyar les estratègies adients que configuraran el producte final, i, alhora, si s'escau, es puguin estendre a d'altres centres amb problemàtiques similars

Si hi ha molts interrogants per a resoldre hi ha dos aspectes bàsics que ens ajudaran amb més o menys grau a la consecució dels objectius i són què es farà i com es farà. La resposta, ja difícil en si, comporta tenir en compte i actuar sobre distintes dimensions: cognitiva, afectiva i comportamental.

<sup>12</sup> Bastardas, A. (1999). Op. Cit., pp. 747-750.

Pel que fa a la part cognitiva cal trobar el discurs o discursos més acceptables i eficaços per tornar el prestigi i la legitimació de la llengua catalana en totes les funcions en general i en l'àmbit educatiu en particular. Així cal fer que el català sigui la llengua comuna d'interacció als centres, tot convivint amb el respecte i afecte per la diversitat lingüística i cultural. Les llengües sumen, no resten.

Quant als aspectes afectius, cal l'empatia, saber posar-nos sempre a la pell de l'altre. La llengua catalana no ha de ser una llengua antagònica, només vol sobreviure amb normalitat, tot acceptant la presència dels idiomes de les altres persones que han triat de viure amb nosaltres.

I per últim els comportaments, cal fer dels instituts un espai de pràctica efectiva interpersonal del català. Ajudar a recuperar l'ús de la llengua i fer-ne veure la utilitat.

És evident que la consecució d'aquests objectius no es poden assolir sense anar plegats i unint esforços des de tots els àmbits: governamental, política lingüística, administració educativa, comunitat educativa (equip directiu, claustre...) institucions, agents socials i l'entorn en general.

I seguint Bastardas (1996)<sup>13</sup>

*"...En el marc, doncs, d'una unitat internacional que salvaguardi, però, les comunitats lingüístiques menors s'han de preparar efectivament per aquesta transició i passar a estudiar solucions imaginatives en tots els terrenys- i, en especial, de manera ràpida en l'escolar- que, tot assegurant la prevalença interior dels seus codis propis en les funcions públiques internes, els permetin de sobreviure i ser presents amb eficàcia en un món cada dia més interrelacionat i interdependent. La recerca, la reflexió i el debat social sobre les polítiques més adequades són urgents".*

<sup>13</sup> Bastardas, A (1998). *Ecologia de les llengües*. (medi, contacte i dinàmica sociolingüística). Barcelona: Empúries p.201.

### 1.3. Objectius que es pretenen assolir

*La dificultat profunda és doncs, de concebre la unitat d'allò que és múltiple, la multiplicitat d'allò que és u. Aquells que veuen la diversitat de les cultures tendeixen a minimitzar o ocultar la unitat humana, aquells que veuen la unitat humana tendeixen a considerar com a secundària la diversitat de les cultures*

Edgar Morin

#### 1.3.1. Objectius generals

Impulsar un debat, una reflexió, presa de consciència i implicació de la comunitat educativa.

Impulsar la participació real i eficaç en el procés de catalanització del centre i la implicació de tots els sectors de la comunitat educativa.

- Dissenyar un pla estratègic que, si s'escau, pugui servir de model.
- Elaborar pautes d'actuació i estratègies possibilistes per tal de canviar la situació sociolingüística del centre.
- Proporcionar eines metodològiques per a l'elaboració d'un Projecte Lingüístic de centre.
- Presentar propostes possibilistes per a potenciar l'ús del català a l'ensenyament secundari.
- Avaluar de manera contínua les accions del pla.

#### 1.3.2. Pel que fa als òrgans de gestió del centre

Prendre consciència de la seva responsabilitat a promoure el procés per a l'assoliment de les competències lingüístiques de l'alumnat i la recuperació social de la llengua.

Pactar i acordar quina ha de ser la responsabilitat de cadascun dels òrgans de gestió i quins han de ser els objectius i les línies d'actuació factibles i possibles per a assolir-los.

Implicar el claustre en el procés del Projecte Lingüístic de Centre.

Valorar la responsabilitat del fet lingüístic per a l'entrada de l'alumnat al món laboral.

Establir una debat per tal de consolidar una línia d'actuació arrelada a la societat catalana.

- Reflexionar sobre la influència dels usos lingüístics del centre en els usos lingüístics Individuals de l'alumnat.
- Valorar el rol que té la institució educativa en la transmissió social de la llengua.

- Establir el marc que garanteixi el desenvolupament d'un pensament pedagògic i sociolingüístic.
- Introduir canvis qualitatius pel que fa a l'ús de la llengua com a transmissora de coneixement.
- Impulsar el procés de canvis qualitatius pel que fa a l'ús de la llengua en la interacció social amb la participació de tot el professorat.
- Aportar eines metodològiques per facilitar l'elaboració d'un Projecte Lingüístic de centre.
- Mantenir informades les famílies de l'alumnat sobre les disposicions legals que defineixen la política lingüística de Catalunya, i la situació sociolingüística del centre.
- Fomentar l'ús del català com a llengua de relació dels diferents sectors de la comunitat educativa.
- Introduir la figura d'un dinamitzador/a lingüísticocultural.
- Contribuir al desplegament organitzatiu

### 1.3.3. Pel que fa al professorat

Prendre consciència de seva responsabilitat en l'assoliment de les competències lingüístiques de l'alumnat.

Fomentar i respectar la pluralitat sociolingüística .

Participar en el procés de canvi.

- Augmentar l'ús oral de la llengua catalana.
  - en les activitats d'ensenyament/aprenentatge.
  - en la interacció social.
- Impulsar un debat i reflexió dels usos lingüístics del centre tant en l'ensenyament/aprenentatge com en la llengua d'interacció social.
- Avaluar la situació sociolingüística del centre.
- Impulsar el canvi dels comportaments lingüístics.
- Fer veure el centre com una plataforma idònia per a la pràctica i assoliment de la llengua, tant en les activitats curriculars formals, com en les extracurriculars i informals. I compensatòria per a l'alumnat que no la té com a llengua de transmissió generacional.
- Ajudar l'alumnat d'altres països a percebre el català com a vehicle comú de comunicació

### 1.3.4. Pel que fa a l'alumnat

Prendre consciència que les identitats i les llengües són compatibles i no excloents.  
Reflexionar sobre la importància del seu rol dins l'institut pel que fa al fet sociolingüístic.

- Augmentar l'ús oral de la llengua catalana
  - en les activitats d'ensenyament/aprenentatge.
  - en la interacció social
  
- Assolir les competències bàsiques en l'ús oral .
- Exposar-los a nous interlocutors i possibilitar-ne el reconeixement com a llengua d'ús.
- Ajudar l'alumnat d'altres països a percebre el català com a vehicle comú de comunicació.
- Ajudar a la reflexió de la riquesa que comporta el coneixement de les llengües i el respecte envers cadascuna.
- Fer veure el centre com una plataforma idònia per a la pràctica i assoliment de la llengua catalana, tant en les activitats curriculars formals, com en les informals, extracurriculars i compensatòria per a l'alumnat que no la té com a llengua de transmissió generacional.
- Ajudar a reconèixer-se en l'ús de la llengua catalana.
- Ajudar a la reflexió sobre el dret que tenen a conèixer i usar la llengua del país on han triat de viure els al·lòctons i a poder-la usar amb tota normalitat els autòctons.
- Establir una gradació de les estratègies per als diferents nivells. Intervenció més aprofundida i més focalitzada a l'alumnat més petit, ja que és el que marcarà el futur del centre.
- Introduir el tema del comportament lingüístic al grup-classe com a tema transversal de tutoria.
- Fer-los agents protagonistes del procés

### 1.3.5. Pel que fa al Personal no docent

Valorar la responsabilitat que tenen en les situacions no acadèmiques per a la pràctica lingüística de l'alumnat i els aspectes afectius que això implica.

- Fomentar l'ús del català com a llengua de relació dels diferents sectors de la comunitat educativa.
- Informar i sensibilitzar de la importància del comportament lingüístic de tot el personal del centre.
- Generar expectatives de formació.
- Assegurar un assessorament continu.
- Fer veure la importància del seu rol dins la comunitat escolar.

### **1.3.6. Pel que fa a les activitat extraescolars i complementàries**

Prendre consciència de la responsabilitat que tenen en les situacions no acadèmiques per a la pràctica lingüística de l'alumnat i els aspectes afectius que això implica.

- Fomentar l'ús del català com a llengua de relació dels diferents sectors de la comunitat educativa.
- Informar-los del Projecte de centre.
- Elaborar i orientar un pla d'activitats extraescolars que fomenti l'ús de la llengua .
- Potenciar el català com a llengua d'informació i comunicació, ja que possibilita la comunicació espontània amb nous interlocutors .
- Planificar un suport lingüístic de les activitats extraescolars.

### **1.3.7. Pel que fa a l'AMPA**

Conèixer el paper que té el Projecte Lingüístic de Centre dins el PEC en l'arrelament dels seus fills i filles en la cultura i la llengua del país on han triat de viure.

- Ajudar a refermar la identitat catalana dels fills de manera oberta i no excloent.
- Valorar l'assoliment de la competència lingüística en l'ús de llengua catalana pel que fa a l'entrada al món laboral.
- Sensibilitzar sobre el fet sociolingüístic del centre i les competències lingüístiques sobre l'ús social de la llengua catalana.

### **1.3.8. Pel que fa als altres instituts d'intervenció de la zona**

Prendre consciència de la mútua col·laboració en el fet de promoure el procés per a l'assoliment de les competències lingüístiques de l'alumnat dels diferents centres de la zona.

Valorar la repercussió que tenen els usos lingüístics del centre en la pràctica col·lectiva i individual dels nois i noies dels centres educatius.

Valorar la responsabilitat lingüística del centre pel que fa a l'entrada al món laboral de l'alumnat.

- Posar en comú les diferents realitats que hi puguin haver i trobar pautes adequades a les diferents situacions que possibilitin l'assoliment dels objectius proposats en l'apartat de l'alumnat i professorat del centre.
- Establir col·laboració mútua.
- Impulsar la cooperació i la coconstrucció fent participar l'alumnat amb idees creatives, que creïn empatia.
- Incorporar la riquesa que comporta l'alumnat d'altres cultures i llengües per entendre i valorar la diversitat cultural i lingüística pròpia de cada país.

### 1.3.9. Pel que fa a les institucions i entitats de la zona

Col·laborar en la presa de consciència col·lectiva i en la necessitat d'accions eficaces.

- Establir connexions per tal de possibilitar col·laboracions diverses: culturals, lúdiques, informatives...
- Valorar la responsabilitat lingüística i sociocultural que tenen aquestes entitats i institucions a l'hora de fer propostes engrescadores per als nois i noies de la zona.

#### Entitats i institucions:

- Ajuntaments
- Centre de recursos pedagògics
- Consorci de Normalització Lingüística
- Delegació territorial
- Organitzacions d'esplai (població, comarca)
- Entitats culturals
- Mitjans de comunicació: ràdio, TV.
- ...

### 1.4. Hipòtesi inicial de treball

*No es pot reformar la institució sense haver reformat prèviament les ments, però no es poden reformar les ments si prèviament no s'han reformat les institucions*

Edgar Morin

La hipòtesi de treball és la següent:

**La competència oral, la col·loquialització i l'ús de la llengua catalana de l'alumnat de zones demolingüísticament no favorables a la interacció social en català pot millorar si hi ha un canvi dels usos lingüístics als centres educatius.**

Hi ha unes consideracions de Vila i Moreno<sup>14</sup>

*" els estudis etnogràfics en profunditat del català com a llengua de l'escola no han modificat substancialment el comportament lingüístic de l'alumnat en relació amb el dels seus pares (...) els escolars tendeixen a seguir comportaments exteriors a l'escola(...) els catalanoparlants han continuat parlant català entre ells i amb els mestres, i castellà amb els companys castellanoparlant. La majoria d'aquests darrers pararien en castellà pràcticament amb tothom, però el sistema escolar aconseguiria fer-los practicar amb els seus mestres –i així, aprendre'l."*

<sup>14</sup> Vila i Moreno, X. (2004). *Llengua, Societat i Comunicació*, 1 pp. 8-15

Si ens centrem amb aquesta consideració del comportament lingüístic de l'alumnat fora del marc estricte de l'aula, la qual cosa segons paraules del mateix autor sembla que la norma

*"...és que el sistema escolar de conjunció en català no modifica substancialment els usos lingüístics del carrer"*

Segur que no. Però, com ell mateix afirma, la institució educativa en possibilitaria la pràctica.

Però, a l'educació secundària on no es donen les condicions esmentades, és a dir l'ús d'aquesta llengua en la transmissió de coneixements i en els usos interpersonals amb el professorat, és obvi que les condicions no són les mateixes que a l'educació primària. És a dir, ni tenen la possibilitat de consolidar allò que han après i practicat a l'escola. Per tant, des d'una visió optimista, cal crear les condicions que possibilitin aquest usos dins el marc de la institució educativa de secundària.

Pel que fa a la modificació dels usos al carrer, aquest és un altre tema cabdal i que demana, igualment, esforç d'imaginació tant dels polítics, les administracions i les institucions com de la societat civil. En aquest sentit Bastardas (2003)<sup>15</sup> en una entrevista fa un crit d'alerta a la responsabilitat que té la societat civil en el tema de la llengua.

És evident que per reconduir situacions que portin a un canvi, cal propiciar la reflexió, possibilitar la comprensió, i en definitiva el canvi. Cal veure què passa a les ments de les persones per canviar les coses i les coses es canviaran si les persones canvien.

Efectivament, cal un nou enfocament de l'anomenat Projecte Lingüístic de Centre. Cal partir de la situació real de cada centre, cada centre és un petit món. Aquest petit món, però, està condicionat per hàbits, rutines, interpretacions de la realitat, percepcions del fet lingüístic, de la pluralitat i del contacte de llengües.

És obvi que sense el treball conjunt dels diferents estaments de la comunitat educativa, l'administració i totes les institucions que graviten al voltant de la institució educativa no és possible la consecució dels objectius esmentats. Cal així aglutinar i coordinar els esforços dins la mateixa línia i encarar-los de manera creativa, imaginativa i eficaç.

Vila en l'estudi esmentat diu:

*"En un país d'immigració com Catalunya, cal que l'ús interpersonal del català no depengui del fet d'haver-lo après en família, i que sigui usat espontàniament pels ciutadans amb altres llengües familiars. L'escola és un dels pocs llocs on tots dos reptes es poden abordar de manera conjunta"*

Si l'escola en general i l'educació primària en particular és un dels poc llocs on tots els dos reptes es poden abordar de manera conjunta, és urgent que aquestes condicions es donin als instituts, a tots els instituts, sigui quina sigui la seva ubicació.

<sup>15</sup> Bastardas, A. *Escola Catalana* núm. 399



Per qüestions òbvies cal tenir dades quantitatives i qualitatives que avalin aquesta hipòtesi. I a partir de l'anàlisi estadística i les opinions i creences d'una part de les persones implicades, poder començar el camí que ha de possibilitar l'assoliment dels objectius.

## 1.5. Marc teòric

*La realitat objectiva es pot "traduir" fàcilment en realitat subjectiva, i viceversa. I el llenguatge és, per descomptat, el principal vehicle d'aquest constant procés de traducció en ambdues direccions, Malgrat tot, aquesta simetria entre la realitat objectiva i la subjectiva no és mai perfecta.*

P. Berger, T. Luckmann

El marc teòric es basa en un paradigma de caire constructivista i interpretatiu. Aquest enfocament parteix del fet que la realitat social té una naturalesa constitutiva molt diferent de la realitat natural. Així la societat no s'ha de veure des d'un punt de vista fix i estable sinó dinàmic i canviant. Així mateix la comprensió dels significats no pot ser mai independent del context i de la ment.

S'intenta seguir un procés holístic i ecològic que permeti una comprensió global dels fenòmens i situacions que es pretenen estudiar i que permeti comprendre els sentits, els significats, les percepcions i la construcció de la realitat de les persones en el seu context.

Així Bastardas<sup>16</sup> diu:

*"De manera indestriable, ment i context configuren la realitat. Els contextos de les ments, els ecosistemes socioculturals que aquells constitueixen i dels quals alhora formen part, han de ser igualment incorporats a la recerca (...) Vivencialment, ment i context formaran una unitat indissoluble en la determinació de les accions socials i de les formes culturals"*

Dins d'aquest mateix marc es tenen en compte els supòsits de l'interaccionisme simbòlic<sup>17</sup> en el sentit que tota experiència humana és interpretable. I per tant, aquesta interpretació és un instrument per a la comprensió dels significats que es construeixen les persones a través de la interacció social.

<sup>16</sup> Bastardas, A. (1996) Ecologia de les llengües. Barcelona: Proa p.35

<sup>17</sup> Blumer, H. (1982) El interaccionismo simbólico. Barcelona: Hora p.2

Blumer defineix la naturalesa de l'interaccionismo simbòlic en tres premisses:

*"El interaccionismo se basa en los mas recientes análisis de tres sencillas premisas. La primera es que el ser humano orienta sus actos hacia las cosas en función de lo que éstas significan para él. Al decir cosas no referimos a todo aquello que una persona puede percibir en su mundo: objetos físicos (...) categorías de seres humanos (...) La segunda premisa es que el significado de estas cosas se deriva de, o surge como consecuencia de la interacción social que cada cual mantiene con el prójimo. La tercera es que los significados se manipulan y modifican mediante un proceso interpretativo desarrollado por la persona al enfrentarse con las cosas que va hallando a su paso".*

## 2. TREBALL DUT A TERME

### 2.1. Disseny pla de treball

*En el segle XXI (...) sols sobreviuran les llengües (llengües petites) que es recolzin en la voluntat col·lectiva de fer tots els esforços necessaris per mantenir-les vives.*

E. Larreula M. Siguan, J. Solà  
"Avui", 23,1, 2003

L'esquema de les fases i la descripció del treball és el següent:

Fases	Títol	Descripció
Fase I	Formació teòrica	1. Recerca bibliogràfica. 2. Processament de la informació lectura i estudi.
	Establiment contactes	3. Presentació projecte als diferents centres. 4. Confecció i preparació dels instruments. 5. Establiment calendari del treball de camp als centres. Concreció de grups.
Fase II	Treball de camp	1. Qüestionari enes DISS professorat. 2. Enquesta alumnat. 3. Entrevistes. 4. Recollida dels instruments. 5. Obtenció dades estadístiques. 6. Transcripció entrevistes. Processament de la informació.
Fase III	Anàlisi i Elaboració de Propostes	1. Anàlisi estadística. 2. Lectura, Interpretació i categorització de temes i subtemes de les entrevistes. 3. Informe provisional. 4. Comparació anàlisi quantitativa –qualitativa. 5. Elaboració de propostes. 6. Reunions i contactes amb diferents entitats i persones per a possibilitar i validar propostes
Fase IV	Redacció de l'informe	1. Redacció final.

Aquestes fases de treball, segurament per la temàtica i la implicació personal, han portat a obrir camins, establir lligams i contactes que n'he anomenat *Metaprojecte*, ja que tot i haver significat esmerçar un temps amb activitats que podien no ser susceptibles d'entrar en el marc estricte del projecte, han ampliat coneixements i coneixences. Aquest fet d'anar eixamplant la xarxa i paral·lelament anar estirant fils ha portat beneficis tant personals com per als objectius del treball.

Cal fer esment que per als camins relacionats amb el món de la sociolingüística hi ha tingut un paper important el supervisor d'aquest projecte Dr. Albert Bastardas i Boada.

## 2.2. Metodologia

*Una estratègia porta en si mateixa la consciència de la incertesa que afrontarà i per això mateix implica una aposta. Cal que una estratègia sigui plenament conscient d'aquesta aposta a fi de no caure en una falsa certesa.*

Edgar Morin

Pel que fa a l'enfocament metodològic cal dir que per les característiques i la temàtica de l'estudi s'ha optat per un enfocament multiestrègic. Així es combinen modalitats i tècniques de la metodologia quantitativa i qualitativa.

Es parteix d'una tècnica quantitativa i des d'una perspectiva d'investigació experimental, a través de l'enquesta, es possibilita l'obtenció de dades objectivables i l'anàlisi estadística.

Pel que fa a l'enfocament qualitatiu no és plantejat com una tècnica addicional, sinó complementària ja que possibilita la comprensió dels fets i comporta una reflexió en la pràctica i des de la pràctica i posa l'accent en l'apropament als processos de les creences i interpretacions elaborats pels subjectes mitjançant la interacció amb el altres. S'utilitza l'entrevista en grup.

L'entrevista en grup pretén interpretar els pensaments, les creences, les representacions que les persones tenen de la realitat i els seus esquemes mentals.

A partir de les dades estadístiques obtingudes i de l'informe interpretatiu de les entrevistes en grup es procedeix a contrastar-les. En aquest cas no es pot parlar d'una "triangulació" en el sentit estricte del mot, sinó que és millor i de manera humil dir-ne simplement contrast de les dues fonts d'informació<sup>18</sup>.

Segons diferents autors, la triangulació és:

*"...el contrast plural de fonts, de mètodes, d'informacions, de recursos. L'objectiu és provocar l'intercanvi de parers o la contrastació de registres o informacions. La triangulació, segons la definició de Denzin (1978) és la combinació de metodologies en l'estudi del mateix fenomen" Segons Stake (1994) "La triangulació ha estat concebuda generalment en processos en què des de múltiples perspectives s'aclareixen els significats i es verifica la respectabilitat d'una observació o interpretació. Però reconeixent que cap observació o interpretació no és perfectament repartible, la triangulació també serveix per aclarir el significat identificant maneres diverses mitjançant les quals es percep el fenomen".*

<sup>18</sup> Citat a "La investigació educativa" (1996) Barcelona: EDIUOC

## 2.3. Descripció dels recursos utilitzats

### 2.3.1. Treball de camp

El principal recurs utilitzat ha estat el treball de camp i l'observació. Per a posteriorment, a partir de l'anàlisi i la reflexió, poder concretar propostes possibilistes. S'ha centrat el treball de camp a l'alumnat i al professorat.

Pel que fa a l'alumnat interessava tenir l'opinió de diferents aspectes sobre els usos lingüístics dels nens i nenes que estaven cursant l'educació primària i poder-los contrastar amb aquells que estaven estudiant als instituts. I tenir una mostra de centres ubicats al cinturó industrial de Barcelona amb uns altres ubicats a l'àrea no-metropolitana.

Pel que fa al professorat el treball de camp s'ha centrat només al professorat dels instituts, a través d'un qüestionari per a reflexionar sobre la situació del centre.

L'obtenció de dades quantitatives i qualitatives s'ha fet mitjançant enquestes i entrevistes en grup.

#### 2.3.1.1. Mostra d'alumnat

Per a l'obtenció de dades s'ha delimitat a un grup-classe d'alumnes per centre dels cursos terminals. Així es corresponen a 4t d'ESO i 2n de Batxillerat a l'educació secundària, i 6è a l'educació primària.

Total alumnes enquestats: 461	219 alumnes de 6 <sup>è</sup> de primària	242 alumnes de secundària
----------------------------------	---	---------------------------

Quant a les dades qualitatives s'ha procedit a realitzar i gravar entrevistes en grup –de 7 persones-, en aquest cas escollides de manera aleatòria entre l'alumnat del grup-classe que havia respost l'enquesta prèviament.

Per al treball de camp s'ha comptat amb:

- Enquestes per a l'alumnat (Vegeu Annex).
- Qüestionaris eines DISS<sup>19</sup>
- Entrevistes alumnat (Vegeu Annex).
- Cintes gravadora . No s'ha optat per cap programa informàtic.
- Graelles per a l'entrevista (Vegeu Annex).

<sup>19</sup> Areny, M.D. (1999) *Avaluar per construir. Eines de diagnosi i d'intervenció en la situació sociolingüística de l'escola*. Premi Baldri Reixac, 1998. Vic: Eumo Editorial; Barcelona: Associació de mestres Rosa Sensat .

El treball de camp s'ha centrat en:

**5 centres de secundària:** 3 ubicats al Baix Llobregat i 2 a Vilafranca del Penedès

**10 Centres de primària:** 2 centres de referència per a cada institut

Poblacions del Baix Llobregat	Centres d'educació secundària
Esplugues de Llobregat	IES Joanot Martorell
Molins de Rei	IES Bernat el Ferrer
Sant Andreu de la Barca	IES El Palau
Vilafranca del Penedès	IES Eugeni d'Ors IES Milà i Fontanals

Centres d'educació primària		
Població	Centre de referència	Escola
Esplugues de Llobregat	IES Joanot Martorell	CEIP Can Vidalet CEIP Matilde Orduña
Molins de Rei	IES Bernat el Ferrer	CEIP Castell Ciuró CEIP Pont de la Cadena
Sant Andreu de la Barca	IES El Palau	CEIP Vallpalau CEIP J.J. Ortiz
Vilafranca del Penedès	IES Eugeni d'Ors IES Milà i Fontanals	CEIP Cristòfor Mestre CEIP Baltà i Elies CEIP Pau Boada CEIP Estalella i Graells

La tria dels centres de secundària no ha estat aleatòria, sinó que s'ha tingut en compte la tradició de la qual partia cada centre al Baix Llobregat. El punt en comú és que tots tres acullen una majoria de joves fills d'immigrants de segona generació, amb la incorporació de les noves migracions. Quant als instituts de Vilafranca s'ha optat per un centre com és l'Eugeni d'Ors on hi ha una majoria d'alumnat catalanòfon i l'IES Milà i Fontanals on la proporció té més similitud amb la dels centres del Baix Llobregat.

Pel que fa als centres d'educació primària s'ha seguit el criteri de veure quines eren les escoles de referència i amb la informació dels instituts, saber d'on provenia la majoria de nois i noies. En funció d'aquestes dades s'ha fet la tria.

### 2.3.1.2. Mostra professorat

Pel que fa a la mostra de professorat . L'objectiu anava dirigit al professorat de secundària amb els instruments DISS d'Areny<sup>20</sup> La mostra obtinguda representa un percentatge molt baix, però.

Es va explicar a la direcció i/o coordinació l'objectiu de l'enquesta. Malgrat la bona disposició inicial de tothom, els moments no propiciaven un clima de tranquil·litat . Era l'inici del curs 2003-2004. Ple d'incerteses. Així que en acabar-se el període establert es van recollir les enquestes que es presenten en el corresponent apartat.

---

<sup>20</sup> Areny, M.D. (1999) Op. Cit.

### 3. RESULTATS OBTINGUTS

*L'explicació és naturalment necessària per a la comprensió intel·lectual o objectiva. Però és insuficient per a la comprensió humana.*

Edgar Morin

#### 3.1. Introducció a les dades estadístiques

L'anàlisi estadística pretén només ser un punt de partida i una mostra significativa de la situació d'un tipus d'instituts de la perifèria de Barcelona en un entorn on la realitat demolingüística és poc favorable a l'ús social del català. I, alhora, fer un estudi comparatiu amb les dades de centres ubicats en una població on la interacció en català és un fet més usual.

Pel que fa a l'enquesta és la mateixa per a tot l'alumnat amb lleugeres modificacions necessàries per a la situació curricular de cada nivell. Les preguntes que fan referència a l'escola primària es demanen en present, per a l'alumnat de 6è, mentre que per a la resta d'alumnat de secundària se'ls demana en passat. Cal remarcar que aquí hi compten els records i les percepcions del nois i noies que van deixar la primària fa uns quants anys. Quant a les dades individuals a la pregunta referida a la llengua en què se'ls imparteixen les assignatures, la pregunta s'adequa al currículum de primària i ESO, mentre que per al batxillerat es demana el nombre d'assignatures.

Total alumnat enquestat: 461	242 alumnes d'educació secundària	219 alumnes d'educació primària
------------------------------	-----------------------------------	---------------------------------

L'enquesta que s'ha passat és una adaptació de la de Bastardas<sup>21</sup>. Està estructurada en quatre grans apartats:

1. Dades de la llengua vehicular a l'escola primària.
2. Dades familiars.
3. Dades individuals.
4. Actituds.

Pel que fa a les dades corresponents a Vilafranca del Penedès podrien ser, si s'escaigués, un seguiment de les dades obtingudes per Bastardas (1985),<sup>22</sup> (1986)<sup>23</sup> que podrien emmarcar-se dins d'un estudi processual.

<sup>21</sup> Bastardas, A. (1986). Op. Cit.

<sup>22</sup> Bastardas, A. (1985) Op. Cit.

<sup>23</sup> Bastardas, A. (1986) Op. Cit.



### 3.1.1. Llengua d'escolarització

La llengua d'escolarització, -diferent de la llengua d'interacció amb els companys i companyes d'estudi -a l'escola d'educació primària, és la llengua vehicular a l'hora d'impartir les diferents assignatures.(exceptuant les classes específiques de llengua). A l'apartat de dades individuals les preguntes sobre els usos lingüístics es formulen de manera més concreta, i sempre a tot l'alumnat tant de primària com de secundària.

#### 3.1.1.1. Llengua vehicular a l'aula d'educació primària

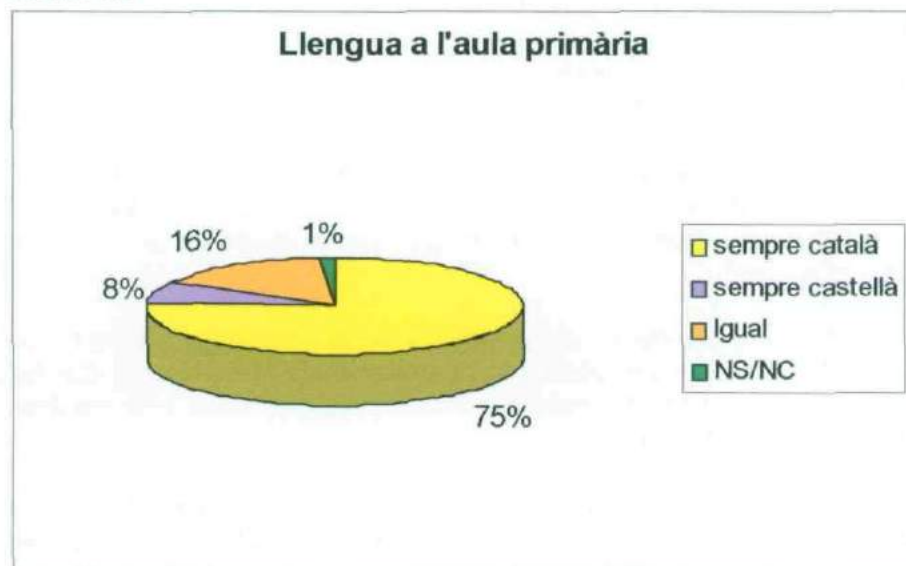
*A part de les classes de llengua catalana i estrangera, els mestres que vas tenir durant els cursos escolars de primària en quina llengua t'explicaven les matèries?*

*A part de les classes de llengua catalana i estrangera en quina llengua t'expliquen les matèries?*

Cal considerar la diferent situació temporal en què es troben a l'hora de respondre. Així per a l'alumnat de primària la resposta correspon a "ara i aquí", mentre que per al de secundària la resposta és a través del record i la percepció que tenen de quan cursaven aquesta etapa educativa. Així per als de 4t és més propera en els temps que no pas per als de batxillerat.

Es presenta la proporció de la mostra enquestada en relació a la llengua vehicular a l'escola primària, sense tenir en compte les matèries específiques de llengua (català, castellà, anglès).

Gràfic 1.1

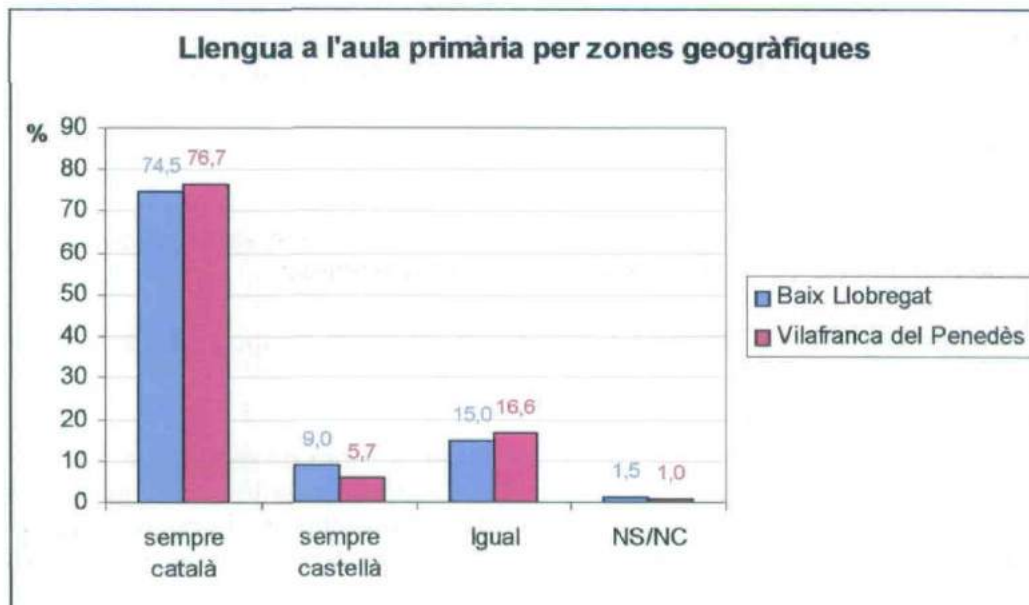


D'acord amb aquestes dades, per a tres quartes parts de la població enquestada la llengua vehicular a l'educació primària ha estat en català, tant per a l'alumnat que actualment cursa 4t d'ESO i 2n de batxillerat, com per a l'alumnat que cursa 6è de Primària. Aquest 16 per cent que respon igual, és a dir aproximadament igual, en català i en castellà, possiblement

respon a centres on es mantenia o es manté un bilingüisme Vila (1986)<sup>24</sup>.

### 3.1.1.2. Llengua vehicular a l'educació primària segons les zones geogràfiques

Gràfic 1.1.1.



Aquesta mateixa proporció analitzada, la podem veure tot distingint els centres ubicats al Baix Llobregat i a Vilafranca del Penedès. (Gràfic 1.1.1) Es pot comprovar que a l'escola primària no hi ha gaire diferència entre les dues zones estudiades. Vilafranca supera amb 2,2 al Baix Llobregat, fet que com veurem no succeeix de la mateixa manera a la secundària.

### 3.1.1.3. Llengua d'interacció a l'escola mestre-alumne fora de l'aula

*A l'escola en quina llengua parles als mestres fora de classe?*

*A l'escola en quina llengua parlaves als mestres fora de classe?*

Cal distingir entre la llengua d'escolarització, és a dir la llengua vehicular de l'ensenyament, amb la del usos interpersonal amb els mestres d'educació primària fora de classe. En aquest cas, ens referim a la llengua que utilitza l'alumne/a per a dirigir-se al mestre o mestra fora de l'aula al centre educatiu.

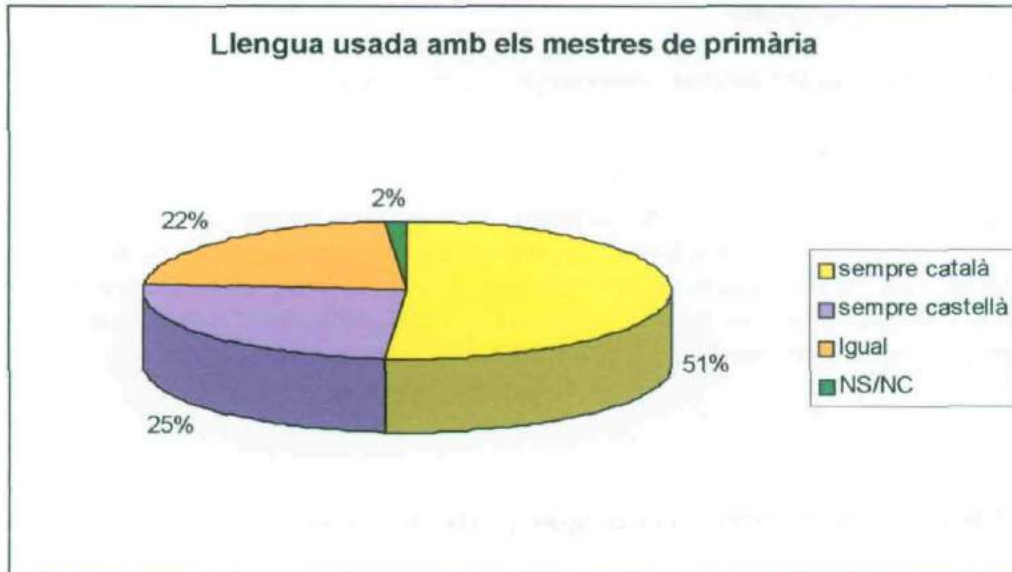
Si es comparen aquestes dades amb les dades del gràfic 1.1. es pot observar que hi ha un percentatge important de retrocés en l'ús del català per a aquest tipus de situació. Cal fer una reflexió pel que fa a l'augment de l'ús del castellà a l'hora de la interacció amb mestres que, segons l'alumnat, imparteixen la docència en català.

Hi ha alguns estudis de tipus etnogràfic, com assenyala Vila<sup>25</sup>, que es decanten per la idea que els mestres que parlen català solen ser correspostos en aquesta llengua fins i tot per part d'alumnat castellanoparlant. S'ha de tenir present, però, que hi ha una part important de nens i nenes que no tenen un context favorable per a l'ús del català i aquesta llengua queda circumscrita a l'aula.

<sup>24</sup> Vila i Moreno. (2000) Op. Cit. Aporta dades sobre l'evolució de la llengua vehicular als centres d'ensenyament infantil i primari als Països Catalans.

<sup>25</sup> Vila i Moreno, X. (2004). Op. Cit.

Gràfic 1.2.

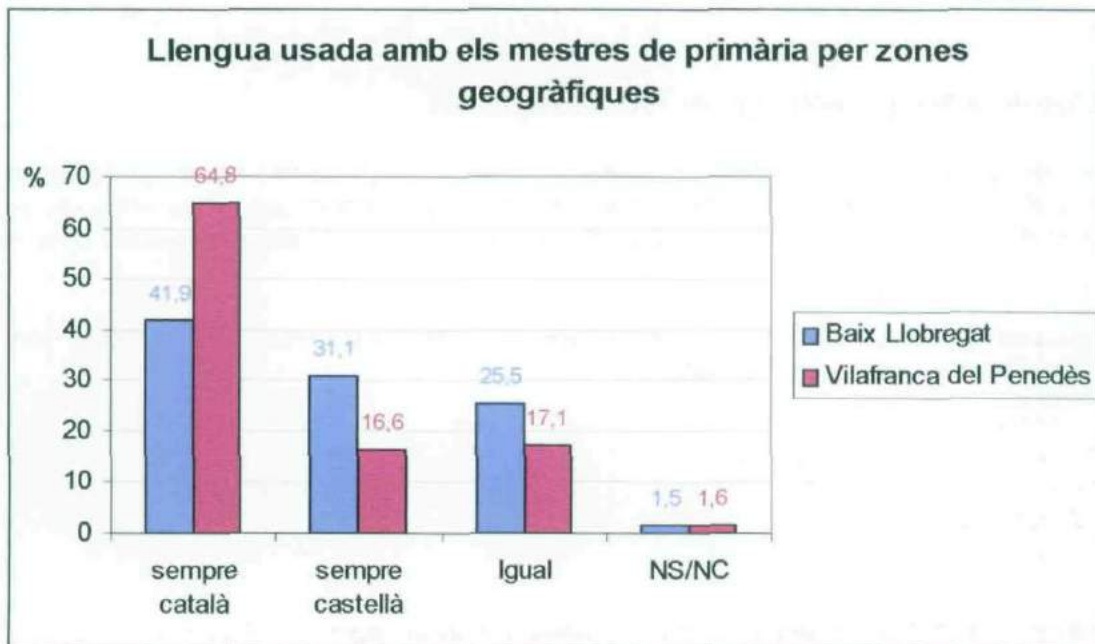


#### 3.1.1.4. Llengua d'interacció fora de l'aula segons les zones geogràfiques

Tot seguit es mostra, igualment que en el cas anterior, la proporció esmentada, tot fent la comparació entre les dues zones geogràfiques.

Les dades ens mostren una considerable diferència entre les zones del Baix Llobregat i Vilafranca. Es pot veure com a Vilafranca es manté gairebé la proporció pel que fa a la llengua d'ensenyament-aprenentatge amb la llengua amb què l'alumnat es dirigeix al mestre. En canvi, al Baix Llobregat hi ha un augment molt significatiu del castellà en la interacció alumne-mestre. Es poden fer diferents consideracions: la importància de l'entorn, la inseguretats en la pràctica de la llengua...si és realment la llengua en què s'imparteix la classe?

Gràfic 1.2.1.



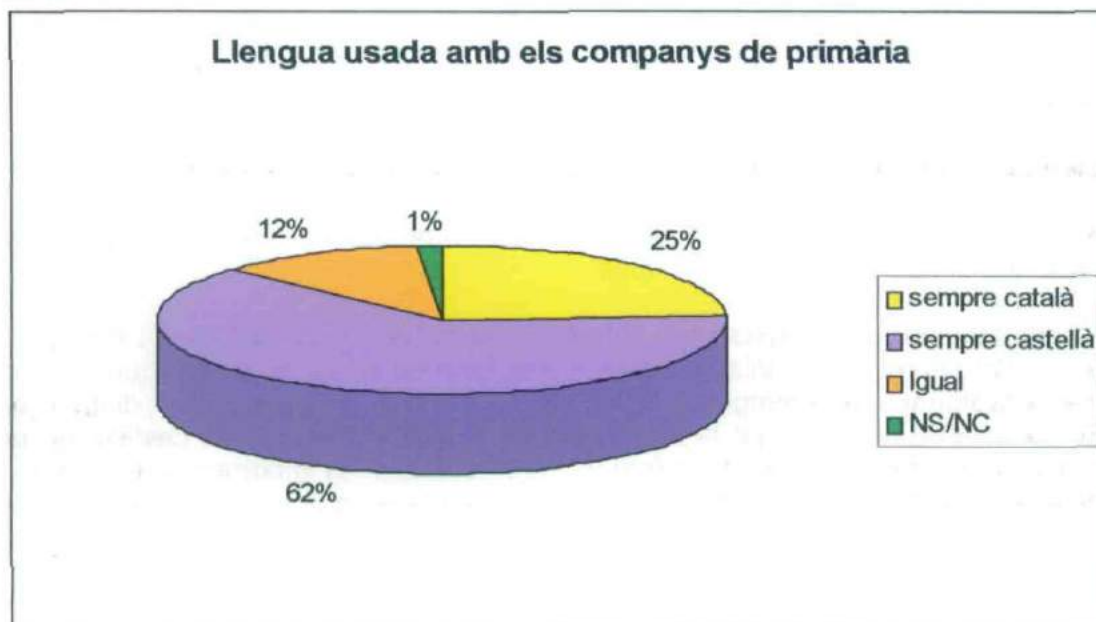
### 3.1.1.5. L'ús lingüístic entre iguals.

*A l'escola en quina llengua parles amb els companys i companyes?*

*A l'escola en quina llengua parlaves amb els companys i companyes?*

Per a aquesta qüestió se'ls demanava de manera molt general quina ha estat o és la llengua de comunicació entre els companys i companyes a l'escola. Pel que fa als valors percentuals de la totalitat de la mostra, es pot comprovar que un 62% diu usar sempre el català i un 25% el castellà. Pel que fa al terme igual es pot considerar que "els usos es divideixen en català o castellà sense opcions intermèdies"<sup>26</sup>

Gràfic 1.3



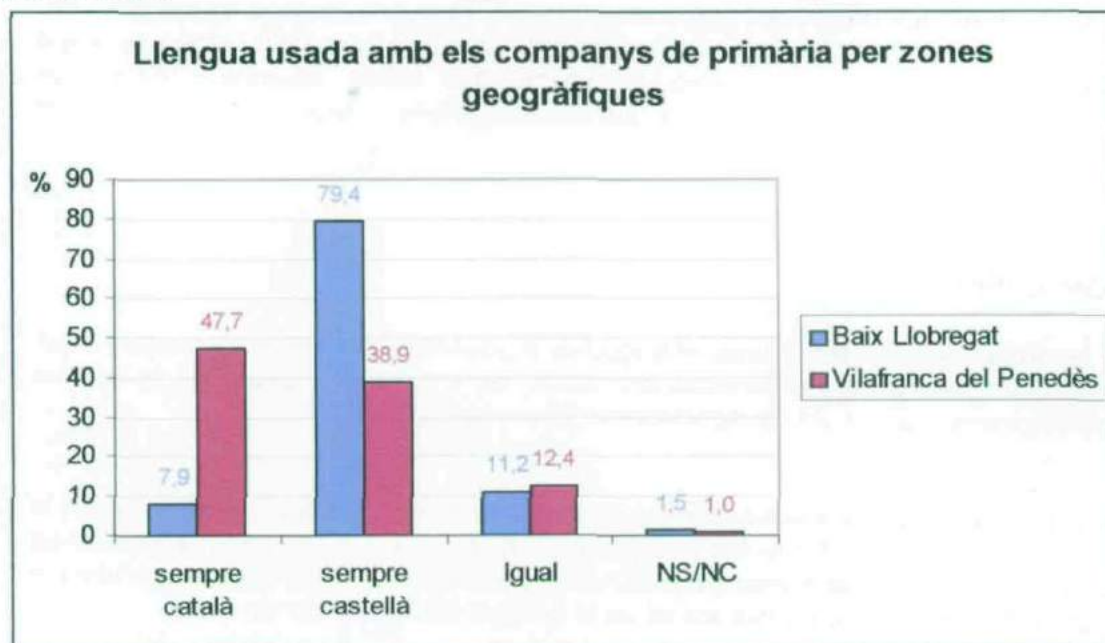
### 3.1.1.6. L'ús de la llengua entre iguals segons les zones

Les dades del gràfic 1.3.1 permeten comparar l'ús de la llengua entre iguals en les dues zones geogràfiques estudiades. Es pot comprovar com la presència del català entre iguals és mínima al Baix Llobregat, mentre que a Vilafranca gairebé un 48 per cent declara usar el català.

Aquí és escaient de recordar la frase que encapçala l'article esmentat de F.X. Vila "Hem guanyat l'escola, però hem perdut el pati?"

<sup>26</sup> Vila i Moreno, X.(2003). *Treballs de Sociolingüística Catalana*. núm. 17 Benicarló: Onda. Fa referència al problema de les unitats de mesurament i les repercussions de la diferència de plantejament de les respostes. pp. 86-87.

Gràfic 1.3.1.



### 3.1.1.7. Expectatives vs realitat

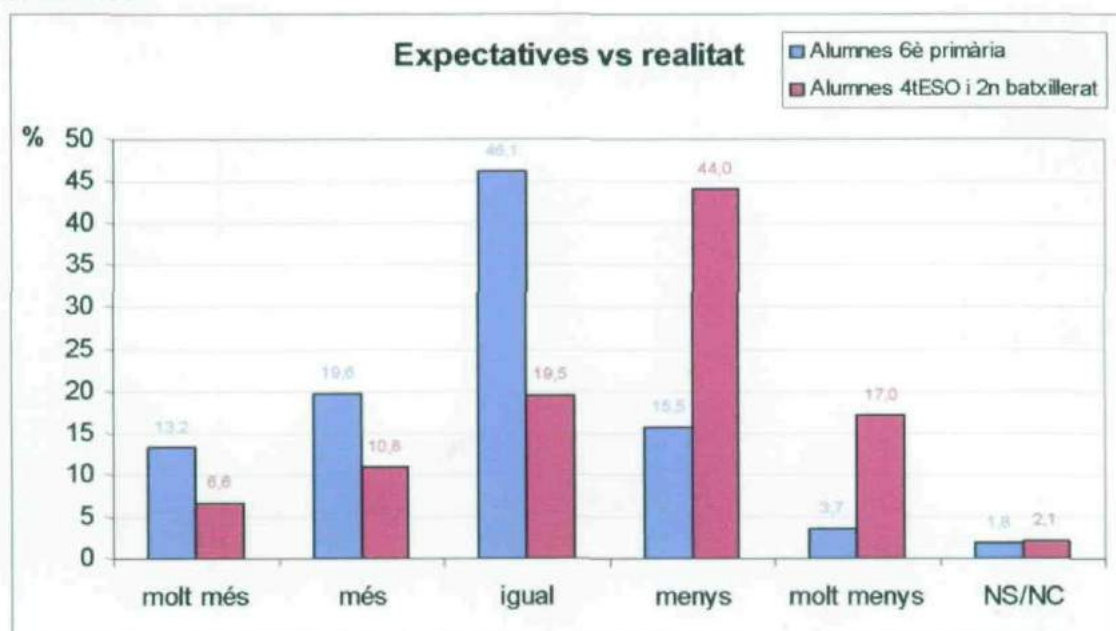
*A l'institut creus que es parlarà més català que a l'escola primària o menys?*

*A l'institut es parla català més que a l'escola primària o menys?*

Les dades anteriors reflecteixen la realitat vivencial al moment de l'enquesta de l'alumnat de 6è de primària i les dades dels usos lingüístics percebudes des del record de l'alumnat de secundària.

S'ha cregut interessant de reunir en aquesta pregunta (gràfic 1.4) les expectatives dels primers contrastada amb la realitat que viuen els segons.

Gràfic 1.4



Són força significatives les dades del gràfic anterior. Tot i que una minoria es decanta per l'opció de creure que "molt més" o "més", la majoria creu que l'ús del català serà igual que a l'escola. Aquesta majoria contrasta amb la realitat que viuen aquests alumnes de secundària, la majoria dels quals considera que s'utilitza menys i alguns creuen que molt menys.

### 3.1.1.8. CONCLUSIÓ

A l'escola primària, segons les dades obtingudes d'aquestes zones es pot parlar d'un manteniment força general de la docència en català, és a dir que el català és la llengua vehicular predominant, que no vol dir de tota l'escola primària.

Pel que fa a l'ús interpersonal mestre-alumne fora de l'aula i en la interacció entre iguals hi ha diferències significatives entre el Baix Llobregat i Vilafranca. A Vilafranca la possibilitat d'una major interacció entre persones catalanòfones possibilita una major correspondència i, per tant, una major proporció en l'ús social de la llengua catalana fora de l'aula.

Les expectatives de l'alumnat de primària pel que fa a la continuïtat del procés de catalanització en què estan immersos contrasta amb la realitat que viu l'alumnat de secundària de centres amb un procés de castellanització considerable.

### 3.1.2. Dades familiars

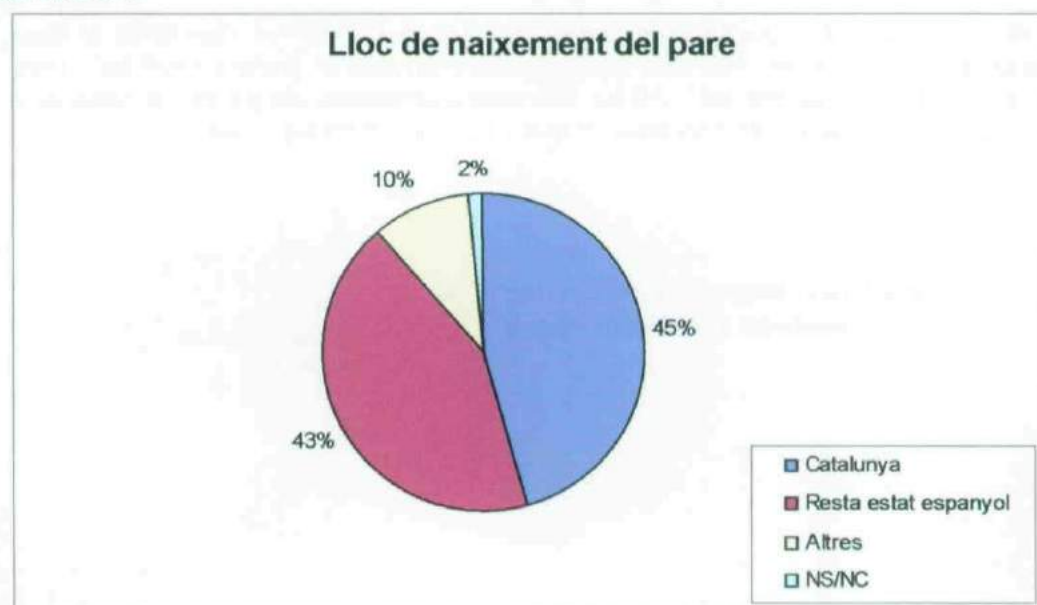
En aquest apartat es tracta d'analitzar els usos lingüístics dins el nucli familiar. Les dades que s'obtenen del pare i de la mare fan referència al lloc de naixement, la competència oral del català, la llengua en què el pare i la mare es dirigeixen als fills, la llengua que utilitza el fill o filla per dirigir-se al pare i mare, quina és la llengua d'interacció entre els cònjuges i finalment, si té germans, en quina llengua es parlen entre iguals.

Pel que fa a la qüestió sobre la competència lingüística del pare o la mare, cal remarcar que la resposta correspon a la percepció que en té el noi o noia. Així en casos de pares o mares que han transmès el català per generació, pot ser més fiable, mentre que en els casos de persones que no tenen el català com a llengua familiar pot tenir matisos subjectius, és a dir la percepció que en tenen els fill i filles.

#### 3.1.2.1. Lloc de naixement del pare

En la proporció global de tota la mostra enquestada en relació al lloc de procedència del pare, es pot comprovar com hi ha molt poca diferència entre els pares nascuts a Catalunya dels que han nascut a la resta de l'estat espanyol. Pel que fa al 10 per cent són pares procedents de les noves migracions.

Gràfic 2.1

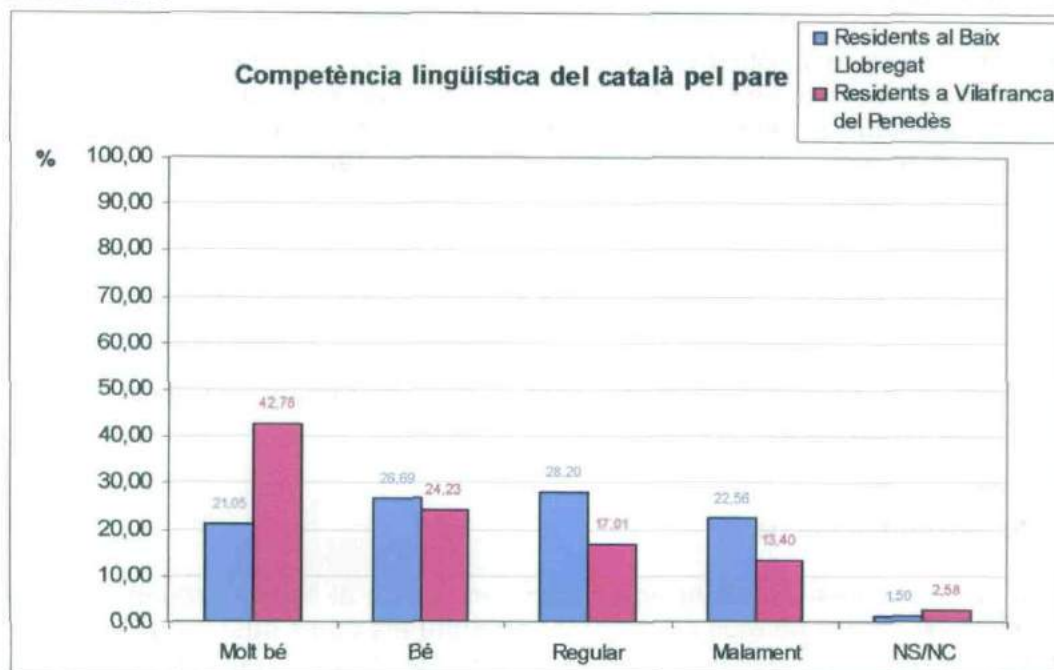


#### Competència lingüística del pare segons el lloc de residència

##### *Sap parlar el català, ell?*

En aquest apartat referit a la competència lingüística del progenitor, sense tenir en compte el lloc de procedència, les dades mostren una competència considerablement superior dels residents a Vilafranca. Cal fer una reflexió pel que fa a la pregunta, ja que competència no equival al fet d'usar-la de manera majoritària en les relacions de la vida quotidiana.

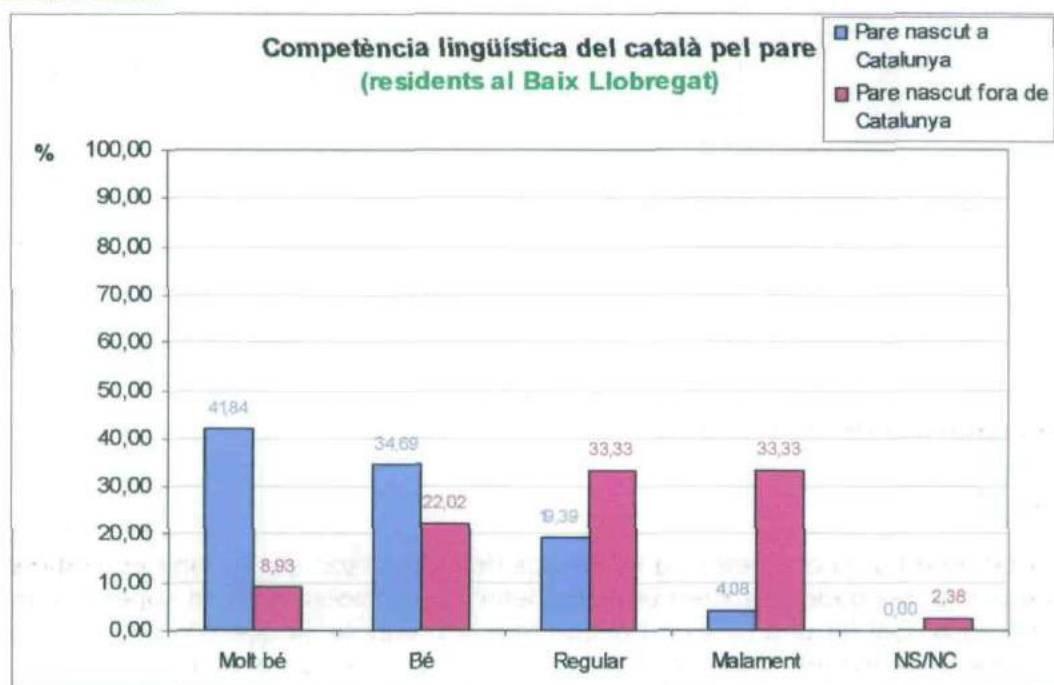
Gràfic 2.2.1.



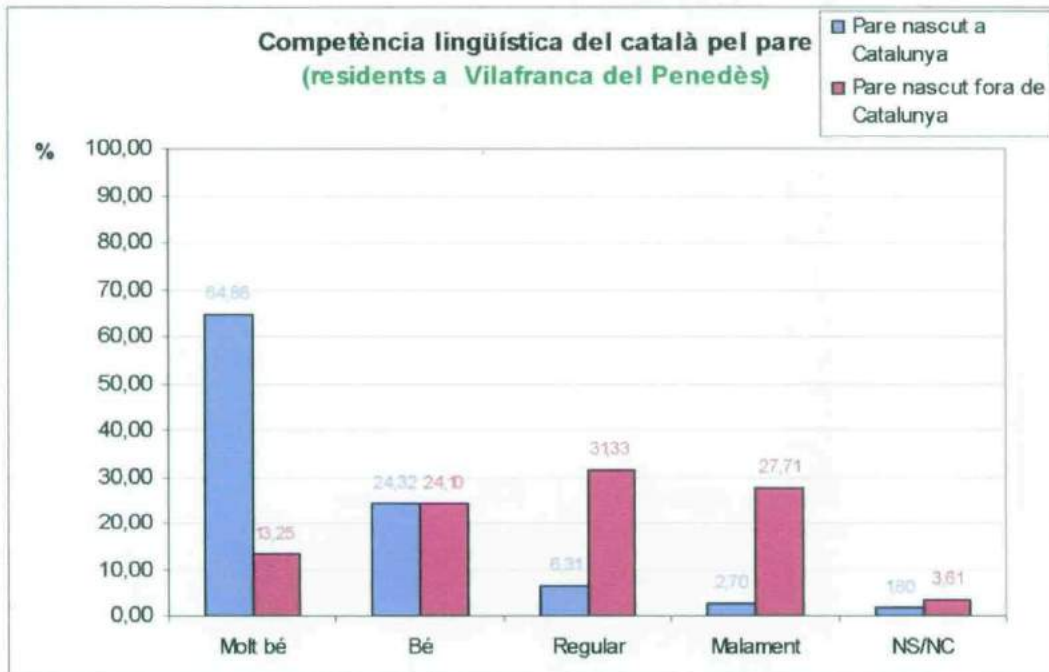
**Residents al Baix Llobregat segons el lloc de procedència**

Pel que fa a la competència lingüística de pares nascuts a Catalunya residents al Baix Llobregat hi ha prop d'un 42 % els fills dels quals consideren que el parlen "molt bé" i prop d'un 35 % que estan a la franja del "bé". Hi ha una petita proporció de pares no nascuts a Catalunya que els seus descendents consideren que el parlen "molt bé" i "bé".

Gràfic 2.2.2





**Residents a Vilafranca segons lloc de procedència****Gràfic 2.2.3**

Si es comparen els gràfics 2.2.2 amb el 2.2.3, es pot observar un augment considerable de la competència dels pares nascuts a Catalunya i que viuen a Vilafranca. Si s'ha dit que la competència no sempre està associada amb l'ús, és significatiu l'augment considerable de la percepció de competència a Vilafranca. Per qüestions òbvies l'entorn hi té un paper important. Un altre factor que s'ha de tenir en compte a l'hora de parlar de llengua en el nucli familiar és el de les parelles de diferent procedència i la tria lingüística en la comunicació familiar. ( Vegeu apartat 3.1.2.3.).

**Llengua d'ús interpersonal en les relacions paternofilials segons el lloc de residència tenint en compte la procedència.**

En aquest apartat s'analitzen els usos interpersonals entre pare i fills o filles, tant en una direcció com en l'altra, tenint en compte el lloc de residència i procedència de les dues zones estudiades.

**Llengua d'ús del pare en dirigir-se al fill o filla de residents al Baix Llobregat**

*En quina llengua et parla, a tu?*

El gràfic 2.3.1. mostra que la llengua usada per a la comunicació entre pare i fill és majoritàriament en castellà entre les persones que no han nascut a Catalunya i resideixen al Baix Llobregat. Cal remarcar que el percentatge de pares nascuts a Catalunya que usa el català és inferior als que usen el castellà, malgrat haver nascut a Catalunya.